UNESCO'NUN TARİH EĞİTİMİ YAYINLARINA YÖNELİK BİR DEĞERLENDİRME (1947-2009)

Yrd. Doç. Dr. Adnan ALTUN[*]

Doç. Dr. Bahri ATA[**]

Özet

Bu çalışmanın amacı UNESCO'nun kuruluşundan bugüne kadar tarih eğitimi ile ilgili olarak yapmış olduğu yayınları değerlendirmektir. Bu yayınlar, kurumun web sayfasındaki eğitim yayınları içerisinde yer alan makale, kitap, rapor ve dokümanlardan oluşmaktadır.

UNESCO tarafından yayınlanan tarih eğitimi ile ilgili 264 çalışma değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bu betimsel çalışmada, söz konusu yayınlar; yayın yıllarına, yayın türlerine, temalara ve coğrafi faaliyet alanına göre analiz edilmiştir. Ayrıca bu yayınların incelenmesinde içerik analizine başvurulmuştur.

Tarih eğitimi yayınlarının öğretim materyalleri, tarih konuları ve disiplinler arası tarih öğretimi gibi birkaç ana başlık altında yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Konuya yönelik incelemede ders kitaplarına yönelik çalışmaların tüm çalışmalar içerisinde %25'ten daha fazla bir ağırlığı olduğu görülmektedir. Coğrafi faaliyet alanına yönelik yapılan incelemede ise yapılan çalışmaların %25'inden fazlasının Avrupa kıtası üzerinde yoğunlaştığı ve ülke bazında da en fazla çalışmanın ABD ve Fransa gibi batılı ülkelerle ile ilgili olduğu görülmüştür.

Sonuç olarak bir dünya kurumu olarak nitelendirilmesine rağmen UNESCO, tarih eğitimine ilişkin olarak Avrupa merkezli bir yayın politikası izlediği izlenimi vermektedir. Ayrıca UNESCO ilk yıllarındaki dünya ve ulusal tarihlerin tarih ders kitaplarında nasıl yer aldığına yönelik büyük ve sistematik ilgisini son yıllarda herhangi bir tarih eğitimi konusunda gösterememiştir.

Anahtar Kelimeler: UNESCO, tarih eğitimi, UNESDOC.

Abstract

The aim of this study is to evaluate the publications on history education made by UNESCO from the date of its establishment to nowadays. These publications include published articles, books, reports, and documents which are available on its web site.

The present study examined 264 publications on the history education by UNESCO. In this descriptive study, the publications were analyzed according to their publication years, kinds, themes, and geographical scopes. Moreover, the content analysis was also used to analyze these publications.

Results revealed that the history education publications were related to several main themes such as instructional materials, historical topics, and interdisciplinary history teaching. The rate of publications pertaining to history textbook is approximately 25%. The main geographical scope of the publications is Europe with 25 percentages. The scope of these publications was largely concerned with western countries as USA and France.

In conclusion, even the UNESCO seems to have a world institution characteristics, it concentrates on Europe in terms of history education. However, the UNESCO has not

[*] Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

[**] Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Tarih Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

recently given great importance to the appearance of the world and national histories in history textbooks compared to its early years.
Keywords: UNESCO, history education, UNESDOC.

1. GİRİŞ

UNESCO Sözleşmesi'nin ilk cümlesi şöyledir: "Savaşlar insanların dimağlarında başlar. Barışın savunma siperlerinin de insanların dimağlarında kurulması gerekir." (Düstur, İD 27,1110) 1914-1918 ve 1939-1945 yılları arasında iki büyük savaş gören insanoğlu, yalnız siyasî *ve* ekonomik önlemlerle savaşın önünü almanın mümkün olmadığını görmüş, sürekli barışı sağlamanın ancak eğitim, bilim *ve* kültür yoluyla gerçekleştirilebileceğini anlamıştır. Bunu gerçekleştirmek için de 1919'da Milletler Cemiyetine bağlı olarak Uluslararası Entelektüel İşbirliği (Intellectual Cooperation) Komisyonu, 1945'te de Birleşmiş Milletlere bağlı olarak "UNESCO" kurulmuştur (Safran ve Ata, 1996).

UNESCO kelimesi, İngilizce United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization kelimelerinin baş harfleri alınarak oluşturulmuştur. Dilimizde "Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu" biçiminde karşılanmıştır. Bu Kurumun Yasası 1945 yılı Kasım ayında Londra'da 44 ülkenin temsilcilerinin katıldıkları bir toplantıda kabul edilmişti. Türkiye, bu yasayı imzalayan ilk yirmi devlet arasında onuncudur. UNESCO Sözleşmesi, ülkemizde 20 Mayıs 1946 tarihli ve 4895 sayılı kanunla onanmıştır. Günümüzde üye devlet sayısı 193'e ulaşmıştır.

UNESCO, adından da anlaşılabileceği gibi iki temel amacı üstlenmiştir. Öncelikle uluslararasıdır ve uzun vadede dünya çıkarını içeren, bir bütün olarak da insani amaçları içeren Birleşmiş Milletlerin amaçlarına hizmet etmek zorundadır. İkinci olarak da en geniş anlamıyla eğitim, bilim ve kültür kavramlarının tüm yönlerini desteklemek ve geliştirmek zorundadır (Huxley, 1946: 4). UNESCO bu amaçlarını, kendisine üye olan her devlette kurulan Milli Komisyonlarla gerçekleştirmeye çalışır. Daha ayrıntılı olarak ifade etmek gerekirse "eğitim, sosyal bilimler, doğa bilimleri, kültür ve iletişim" konularındaki genel programları ve "iklim değişikliği, barış kültürü, medeniyetler arası diyalog, sürdürülebilir kalkınma için eğitim, programlar arası eşgüdüm, cinsiyet eşitliği, HIV ve AIDS, bilgi iletişim teknolojileriyle geliştirilmiş öğrenme, önceliğimiz Afrika, diller ve çok dillilik, az gelişmiş ülkeler, ulusal araştırma sistemleri, çatışma ve afet sonrası müdahaleler, fen eğitimi, gelişmekte olan küçük ada devletleri ve gençler" gibi özel temalarla amaçlarına ulaşmak için çaba sarf etmektedir.

UNESCO'nun tüzüğü, kurumun amaçlarını tanımlarken insanların karşılıklı bilgi ve anlayışının geliştirilmesinden söz etmekte ve *"birbirlerinin adetlerine ve yaşamlarına ilişkin bilgisizliğin insanlık tarihi boyunca dünya halkları arasında kuşku ve güvensizliğin yaygın bir sebebi olduğunu ve bu farklılıklarının çoğu zaman onları savaşmak zorunda bıraktığını"* ilan etmektedir.

Uluslar arası anlayış ve barışın özendirilmesi başından itibaren UNESCO'nun temel amaçlarından biri olmuştur. Kurumun asıl yaklaşımı eğitimseldir: eylem programı sadece uluslar arası anlayış ve barış mefhumunun izahını değil, aynı zamanda ders kitaplarının geliştirilmesi, öğretim materyallerinin üretimi, seminer ve konferans organizasyonlarını ve "Ortak Okullar Projesinin" (the Associated Schools Project) başlatılmasını da kapsayan bir genişliğe ve çeşitliliğe sahiptir (UNESCO, 1997: 40).

UNESCO'nun uluslar arası anlayışa yönelik eğitim için iki yorumu vardır: (a) sadece bilgi olarak öteki ulusların geleneklerinin ve sorunlarının çalışılması ve (b) bilgiden daha fazlasını ifade eden ötekine karşı anlayış tutumunun geliştirilmesi. Buradaki amaç ise barışın kurulması ve sürdürülmesine yardımcı olmak için ötekinin anlaşılmasını sağlamaktır. İşte burada eğitimin tüm ülkelerdeki insanların birlikte yaşamalarını mümkün kılmada önemli bir rol oynamak zorunda olduğunu düşünmektedir (UNESCO, 1952a: 10).

I. ve II. Dünya Savaşlarının ardından kalıcı barışı sağlamanın insanların dimağından geçtiğini düşünen UNESCO, uluslar arası anlayış ve barış düşüncesini eğitim ve özellikle de tarih eğitimi alanındaki çalışmalarıyla uygulamaya koymuştur.

Bu çalışmada, UNESCO'nun 1945'ten bugüne tarih eğitimine yönelik çalışmalarının genel seyri aktarılmaya çalışılmıştır. 1960'lardan sonra UNESCO'nun insanlık tarihi yazımı projesi ile tarih eğitimi çalışmalarını birlikte götürmeye çalıştığı dikkati çekmektedir. En önemlisi de hiç şüphesiz 1960'larda çoklu bakış açısını yansıtan insanlık tarihi yazma çabası ile *İnsanlığın Bilimsel ve Kültürel Gelişiminin Tarihi* (*History of the Scientific and Cultural Development of Mankind)* adlı hacimli tarih kitaplarının ortaya çıkışıdır. 1978'den sonra bu kitaplar tekrar ele alınmış ve eleştiriler ışığında yeniden gözden geçirilmiştir. Diğer yandan UNESCO, tarih eğitimine yönelik pek çok spesifik konuda çalışma yapmıştır. Bu araştırmanın amacı sözü edilen çalışmaları aşağıdaki sorular doğrultusunda değerlendirmektir. Araştırma soruları şöyledir;

1. UNESCO'nun tarih eğitimi ile ilgili çalışmalarının yıllara göre dağılımı nasıldır?
2. UNESCO'nun tarih eğitimi ile ilgili çalışmalarının konulara göre dağılımı nasıldır?
3. UNESCO'nun tarih eğitimi ile ilgili çalışmalarının mekâna göre dağılımı nasıldır?

2. ARAŞTIRMA MODELİ

Bu çalışmada içerik analizine başvurulmuştur. İçerik analizi, belirli bir mesajın kapsadığı, taşıdığı enformasyonun işlenmesini temel almaktadır.

2.1. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini UNESCO'nun yaptığı eğitim çalışmaları, örneklemini ise UNESDOC veri tabanındaki tarih eğitimi çalışmaları oluşturmaktadır. Veritabanında gelişmiş arama (expert search) bölümünden tarih eğitimi ile ilgili olarak 217 çalışmaya ulaşılmıştır. Buna ilaveten temel arama (basic search) bölümünden yapılan aramada da 1860 yayına ulaşılmıştır. Sonuç olarak bu 1860 çalışma gözden geçirilmiş ve çalışmanın örneklemi olarak 264 yayın tespit edilmiştir. Bu çalışmalar aşağıda yayın türlerine göre sınıflandırılmıştır:

Tablo 1: UNESCO'nun Tarih Eğitimi Yayınlarının Türü

MAKALELER		**UNESCO DOKÜMANLARI**	
UNESCO Courier	25	Rapor	49
The New Courier	2	Toplantılar	43
Museum	10	Seminerler	22
Museum International	1	Konferanslar	5
Procpects	9	Araştırmalar	5
UNESCO Sources	5	Projeler	3
International Review of Education	3	Gazete/Bülten	3
International Social Science Journal	2	Sempozyum	2
Higher Education in Europe	2	Çalıştay	2
Culture Plus	1	CD-ROM	1
Educafrica	1	Kılavuz	1
TOPLAM	**61**	Çalışma Grubu	1
DERGİ ÖZEL SAYISI		Bibliyografya	1
UNESCO Courier	2	Deneysel Materyaller	1
UNESCO Sources	2	Konuşma	1
Procpects	1	**TOPLAM**	**140**
TOPLAM	**5**	**UNESCO KİTAPLARI**	
UNESCO'NUN İŞBİRLİĞİYLE YAPILAN KİTAPLAR		**TOPLAM**	**25**
		UNESCO KİTAP BÖLÜMLERİ	
TOPLAM	**13**	**TOPLAM**	**20**
TÜM YAYINLARIN TOPLAMI			**264**

Tablo 1'de de görülebileceği gibi ulaşılan 264 yayının 140'ı içlerinde sempozyum, konferans ve toplantı tutanakları, sonuç raporları, bültenler vb. yer aldığı dokümanları; 61'i kurumun çeşitli dergilerinde yayınlanan makaleleri; 25'i çeşitli kitapları; 20'si kitap

bölümlerini; 13'ü işbirliği ile yapılan ortak çalışmaları ve 5'i de yine kurumun kendi dergilerinin özel sayılarını içermektedir.

2.2. Veri Toplama Aracı

UNESCO; yapmış olduğu çalışmaları dört farklı web kaynağı üzerinden ilgililere sunmaktadır. Bunlar; altı resmi dilde (İngilizce, Fransızca, İspanyolca, Rusça, Çince ve Arapça) kitap, çoklu medya, süreli yayın ve uzmanlar için bilimsel haritaların satıldığı "Çevrimiçi Kitap Satışı" bölümü, yine altı dilde kurumun 1945'ten günümüze yayınladığı yaklaşık 120.000 çalışmanın ücretsiz olarak çevrimiçi erişime sunulduğu "UNESDOC veritabanı" bölümü, Paris'te bulunan "UNESCO kütüphanesi" ve yine aynı yerde yer alan "Arşiv" bölümüdür. Çalışmada erişim imkânı olan UNESDOC veritabanı kullanılmış ve bu veritabanına "http://unesdoc.unesco.org/ulis" adresinden erişim sağlanmıştır.

Yukarıda ifade edildiği gibi UNESDOC veri tabanından tarih eğitimi ile ilgili olan 264 çalışma tespit edilmiştir. Online erişim imkânı olan 205 çalışmaya ilk etapta ulaşılmıştır. Ulaşılamayan 59 çalışmadan önemli olduğu düşünülen 28 çalışma için "library@unesco.org" e-posta adresi aracılığıyla UNESCO kütüphanesi ile iletişime geçilmiş ve bu kaynaklar istenilmiştir. Bu kaynaklara online erişim olmadığını, ancak arzu edilirse istenilen bir makalenin gönderebileceği ifade edilmiştir. Bunun üzerine İnternet üzerinden daha derinlemesine bir çalışma yapılmış ve "Springer Link, Wiley Interscience, ERIC" gibi veri tabanları başta olmak üzere çeşitli web sayfalarından yararlanılarak 11 çalışmaya daha ulaşılmıştır. Sonuç olarak 264 çalışmanın 216'sına tam metin olarak ulaşılabilmiş, diğer çalışmaların ise künye bilgileri elde edilmiştir.

2.3. Verilerin Analizi

Çalışmada elde edilen verilerin analizinde içerik analizi ve doküman incelemesine başvurulmuştur. İçerik analizi, iletişimlerin kodlanması sorunuyla, mesajın bir takım kategorilere bölmek, belirli kodlama ya da kayıt birimleri saptamakla işe başlayacaktır (Bilgin, 2000: 10). İçerik analizinde kategorilendirme aşamasında kategorilerin içerik analizi sonucunda oluşturulduğu "açık yaklaşıma" başvurulmuştur. Yıl, konu ve mekâna göre dağılım mevcut çalışmaların incelenmesiyle oluşturulmuştur. Bu ise, kodlayıcıların ve kodlama kategorilerinin güvenirliğiyle ilgilidir. Araştırmada yapılan içerik analizinde kodlayıcının güvenirliği için aynı kodlayıcının aynı metni farklı zamanlarda aynı şekilde

kodlaması tercih edilmiştir. İçerik geçerliliğine yönelik, araştırmada yapılan kodlamalara esas oluşturan her bir çalışma incelenmiş ve aynı zamanda UNESCO'nun veriler için oluşturduğu anahtar kelimelerle karşılaştırılmıştır.

3. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, araştırmanın bulguları ve bulgulara dayalı yorumlar, araştırma problemleri doğrultusunda sırasıyla verilmiştir.

3.1. UNESCO'nun Tarih Eğitimi İle İlgili Çalışmalarının Yıllara Göre Dağılımı

İlk olarak da UNESCO'nun tarih eğitimi ile ilgili yayınlarının yıllara göre dağılımı verilmiştir. Burada süreci daha iyi görebilmek için yayınlar 10'ar yıllık dönemler halinde ele alınmıştır:

Şekil 1: UNESCO'nun Tarih Eğitimi Yayınlarının Yıllara Göre Dağılımı

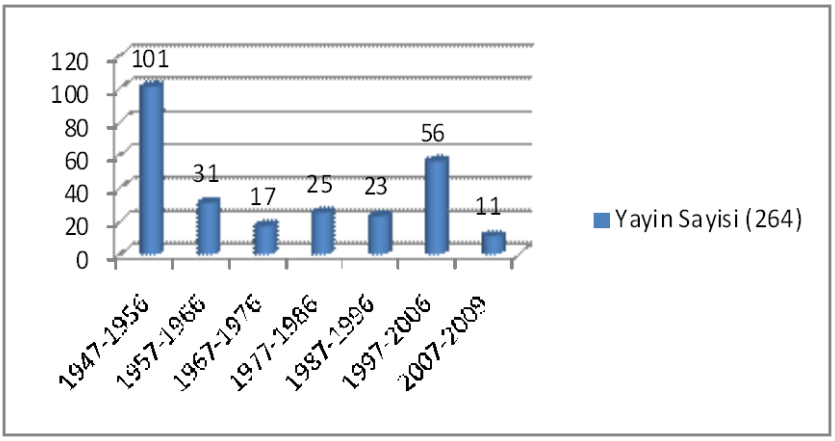

Şekilde de görülebileceği gibi UNESCO tarih eğitimi ile ilgili yayınlarının, kuruluşunu takip eden ilk on yıl içerisinde yoğunlaştığı ancak daha sonraki yıllarda bu ilginin önemli oranlarda azaldığı görülmektedir.

1947-1956 dönemi UNESCO'nun tarih eğitimine odaklandığı en yoğun dönemdir. Günümüze kadar yapılan yayınların yaklaşın %38'i (101/264) bu süreçte yapılmıştır. Farklı yorumlar söz konusu olmakla birlikte bu süreçte UNESCO'nun tarih eğitimi konusunda uluslar arası bir bakış açısına sahip olduğu; en önemli sorun olan II. Dünya Savaşına yol açan basmakalıp düşüncelerle ve bunları aktarma kanalları ile mücadeleyi hedeflediği için

Avrupa'ya daha fazla ağırlık verdiği ve bunun aracı olarak da ders kitaplarını seçtiği görülmektedir.

1957-1966 döneminde ise tarih eğitimi ile ilgili olarak 31 çalışmaya imza atılmıştır. Bu süreç için UNESCO'nun tarih eğitimine yönelik ilgisinin azalmaya başladığı şeklinde bir değerlendirme yapılabilir.

1967-1977 yılları arasında tarih eğitimi ile ilgili 17 çalışma yapılmıştır. Bu süreç UNESCO'nun tarih eğitimine ilgisinin en az olduğu ve bu ilginin de kıta ve ülkelerden ziyade uluslar arası mahiyette olduğu bir dönem olarak değerlendirilebilir.

1977-1986 döneminde toplam 25 yayın yapılmıştır. Bu süreçte UNESCO'nun tarih eğitimine ilgisinin az olduğu ve bu ilginin de daha çok Afrika'yı hedeflediği söylenebilir.

1987-1996 döneminde de toplam 23 yayın yapılmıştır. Bu dönemde UNESCO'nun uluslar arası mahiyetteki çalışmaları az olmakla birlikte devam etmiş ama dört büyük kıta içerisinde özellikle Avrupa'ya ağırlık vermeye devam etmiştir.

1997-2006 döneminde ise toplam 56 yayın yapılmıştır. UNESCO'nun bu dönemde tarih eğitimine ilgisinin arttığı söylenebilir. Uluslar arası ölçekte çalışmalar daha önceki dönemlere göre artmıştır, ancak ülke ölçeğinde yapılan çalışmalar da ağırlıktadır.

Son olarak da 2007-2009 yıllarında 11 yayın yapılmıştır. UNESCO'nun bu dönemde "Filistin ve İsrail Sorununa" ağırlık verdiği görülmüştür. UNESCO'nun yapmış olduğu tüm bu çalışmalar kurumun özellikle kuruluşunu izleyen ilk 10 yılda tarih eğitimini "Uluslar arası Anlayış ve İşbirliği" oluşturmanın bir aracı olarak gördüğünü ortaya koymaktadır. Ancak daha sonraki yıllarda konunun farklı açılardan ele alındığı, yapılan çalışma sayısının azaldığı ve de bu çalışmaların daha önceki yıllardaki kadar kapsamlı çalışmalar olmadığı (projeler yerine makaleler gibi) görülmektedir.

3.2. UNESCO'nun Tarih Eğitimi Çalışmalarının Konulara Göre Dağılımı

UNESCO'nun tarih eğitimi ile ilgili yayınları konularına göre de incelenmiştir. İncelemede her yayın anahtar kelimelerle kodlanmış ve daha sonrada bu kodlamalar dört başlık altında sınıflandırılmıştır. Bunlar sırasıyla "ders araçları", "paydaşlar", "tarih temaları" ile "tarih öğretimi ve disiplinler arası konular" şeklindedir. İlk olarak 126 yayın ile UNESCO'nun tarih eğitimi ile ilgili en önem verdiği konu olan "***Ders Araçları"*** üzerinde durulmuştur.

Tablo 2: Ders Araçlarına İlişkin Yayınlar

TEMA	KONULAR	f
DERS ARAÇLARI	Ders Kitapları	68
	Müzeler	16
	Öğretim Programları	13
	Programlar ve Ders Kitapları	5
	Filmler	4
	Açık Hava Eğitimi	4
	Arşivler	2
	Klasikler	2
	Dergi; Öğrenciler için	2
	Kitle İletişim Araçları	2
	Veri Tabanı Kullanımı	1
	Bilgi İletişim Teknolojileri	1
	Kütüphanecilik	1
	Sergiler	1
	Televizyon	1
	Okuma Materyali	1
	Gezici Kütüphane ve Sergiler	1
	Çoklu Ortam	1

Tablo 2'de görülebileceği gibi ders araçları başlığı altında özellikle "ders kitapları, müzeler ve öğretim programları" konularının öne çıktığı görülmektedir. Özellikle ders kitapları ile ilgili yapılan 68 çalışma toplam çalışmaların neredeyse %25'ini oluşturmaktadır. Ders kitaplarının gözden geçirilmesi düşüncesi UNESCO'nun selefi olan "Uluslar arası İşbirliği Komisyonu"na (International Committee on Intellectual Cooperation, ICIC) kadar uzanmaktadır. Ders kitaplarının gözden geçirilmesi ve iyileştirilmesi çalışmalarına 1922'de başlayan komisyon, bu çabalarını 1926'da *"Casares Çözümü"* (Casares Resolution) olarak adlandırılan program ile devam ettirmiştir (Hillmann, 2001). Bertrand Russell ve Herbert George Wells gibi aydınların, bu konudaki öncü fikirlerinin bu kurumlara esin kaynağı olduğu da ileri sürülebilir.

1946 yılında ise UNESCO genel konferansının ilk oturumunda *"UNESCO'nun üye ülkeleri ders kitaplarıyla ilgili olarak iki taraflı ve bölgesel anlaşmalar yapmaya teşvik etmesi gerektiği"* (UNESCO, 1952b: 5) ifade edilmiştir. Bu fikirlerin somut adımı 12 Haziran – 23 Ağustos 1950 tarihinde Brüksel'de 24 ülkeden katılımcının yer aldığı *"Ders Kitaplarının, Özellikle Tarih Kitaplarının İyileştirilmesi***"** (The Improvement of Textbooks, particularly History Books) adıyla bir seminerin düzenlenmesi olmuştur.

"Ders kitaplarının değerlendirilmesi ve iyileştirilmesi için en iyi yöntemler nelerdir ve sağlam temellere oturan uluslar arası anlayışa katkıda bulunacak başta tarih olmak üzere diğer ders kitaplarının da nasıl yaygın ve etkin bir şekilde kullanılabilir?" (UNESCO, 1950a: 1) sorusuna cevap aranan bu seminerde "Genel Olarak Ders Kitaplarının Geliştirilmesi, Ders Kitaplarının Kullanımı, Tarih Ders Kitapları ve Dünya Tarihi" olmak üzere dört farklı grupta

yapılan çalışmalara ülkemizden de Prof. Dr. Osman Turan ile edebiyat öğretmeni Şükrü Kurgan katılmıştır. Bu seminerin sonuçları *"Brüksel Semineri: Bulgular ve Çalışmalar"* (The Brussels Seminar: Findings and Studies) ve *"En İyi Tarih Ders Kitapları"* (Better History Textbook) adlı iki çalışma ile tarih eğitimcilerinin ilgisine sunulmuştur.

Gerek 1946 yılındaki genel konferansta, gerekse 1950 ve 1951 yıllarındaki seminerlerde yapılan vurgulamalar neticesinde ders kitaplarının karşılıklı müzakeresine odaklanıldığı görülmektedir. Bu doğrultuda 1953 yılında *"Ders Kitaplarının İyileştirilmesi İçin İki Taraflı Müzakereler"* (Bilateral Consultations for the Improvement of Textbooks) adlı rapor hazırlanmış ve tartışmaya sunulmuştur (UNESCO, 1953).

UNESCO üye ülkelere okul çağındaki çocukların kendilerinden farklı olan medeniyetler ve kültürler hakkında ders kitapları ve öğretim materyallerinden neler öğrendiklerini araştırmalarını önermiştir. Bu öneride özellikle iki noktaya vurgu yapılmıştır: *(a) Asya ülkelerinin çocuklarının Batılı ülkeler (Avrupa ve Amerikalılar) hakkında neler öğrendiklerini araştırmaları ve (b) Batılı ülkelerindeki çocukların, Asya ülkeleri hakkında neler öğrendiklerini araştırması* (UNESCO, 1954: 1). Doğu ve Batı kültürleri arasında köprüler inşa etmeyi amaçlayan bu öneriler **"***Uluslar arası Anlayış ve İşbirliği / Ders Kitapları ve Öğretim Materyallerinin Geliştirilmesine İlişkin Dokümanlar***"** (International Understanding and Co-operation / Documents Relating to Improvement of Textbooks and Teaching Materials) başlığı altında yapılan 30'a yakın (27) çalışmayla uygulamaya konulmuştur. 1956 yılında Hilmi Ziya Ülken tarafından sunulan "Türk Ders Kitaplarında Asya" (Asia in Turkish Textbooks) adlı rapor da bu çalışmalardan birisidir.

Yine aynı amaca yönelik olarak 2-12 Mayıs 1956 tarihlerinde *"Batılı Ders Kitapları ve Öğretim materyallerinde Asyalı Kültürlerin Ele Alınış Biçimi"* (The Treatment of Asian Cultures in Western Textbooks and Teaching Materials) ve 22 Ekim – 4 Eylül 1958 tarihlerinde de *"Güney ve Doğu Asya Ders Kitapları ve Öğretim Materyallerinde Batının Ele Alınış Biçimi"* (The Treatment of the West in Textbooks and Teaching Materials of South and East Asia) adlarıyla iki farklı uzmanlar toplantısı yapılmıştır. İkinci toplantıya Tokyo'daki Türk Büyükelçiliği misyon şeflerinden Rasim Fenmen gözlemci olarak katılmıştır. Uluslar arası bir anlayış ve işbirliği oluşturmak amacıyla Doğu ve Batı kültürlerini birbirlerine daha doğru bir şekilde tanıtma çabası UNESCO'nun *"Doğu ve Batı Kültürel Değerlerinin Öneminin Karşılıklı Olarak Anlaşılması Projesi"* (UNESCO's Major Project on Mutual Appreciation of Eastern and Western Cultural Values) ile devam etmiştir.

UNESCO 1960'lardan sonra tarih ders kitaplarına yönelik çalışmalar yapsa da, hiçbiri kuruluşunun hemen sonrasında yaptıkları kadar kapsamlı çalışmalar olmamıştır. Ancak 1999

yılından sonra Güneydoğu Avrupa'da tarih ders kitaplarına yönelik kapsamlı çalışmalar yaptığı görülmektedir. 1999 yılında İsveç'te *"Uzlaştırıcı Tarih"* (Disarming History) sloganıyla *"Güneydoğu Avrupa Tarih Ders Kitaplarındaki Kalıpyargı ve Önyargılarla Mücadele"* (International Conference on Combating Stereotypes and Prejudice in History Textbooks of South-East Europe) adıyla uluslar arası bir konferans düzenlenmiştir. Daha sonra da 2006 yılında yapılan *"Güneydoğu Avrupa Tarih Programları ve Ders Kitaplarının Analizi ve Güzden Geçirilip Düzeltilmesi Aracılığıyla Barış İçinde Bir Arada Yaşamanın Sağlanması"* (Fostering Peaceful Co-existence Through Analysis and Revision of History Curricula and Textbooks in Southeast Europe) çalışması ile bu ilgi devam etmiştir.

Tüm bu çalışmalardan da görülebileceği gibi UNESCO tarih ders kitaplarını uluslar arası anlayış ve barış eğitimi ülküsü gerçekleştirmenin en önemli aracı olarak ve ayrıca "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi"nin bir uygulama alanı olarak görmüştür.

UNESCO'nun "Ders Araçları" başlığı altında önem verdiği konulardan biri de Müzeler olmuştur. Bu çalışmaların büyük bir bölümü 1948'den beri yayınlanan "Museum International" dergisinde çıkan makalelerden oluşmaktadır. Uluslar arası bir düzeyde müzeler ve kültürel miras konusunda bilimsel ve teknik bilginin paylaşımına imkân veren dergide yer alan disiplinler arası çalışma alanlarından biri de tarih eğitimidir. 1968 yılında yayınlanan "Müze ve Eğitim" sayısında John Dale tarafından kaleme alınan *"Müzeler ve Tarih Öğretimi"* (Museum and the Teaching of History) adlı makale bu çalışmalara örnek olarak gösterilebilir. Bunun dışında 1958 yılında Brezilya'da yapılan *"Müzelerin Eğitimsel Rolü"* (UNESCO Regional Seminar on the Educational Role of Museums) konusundaki bölgesel seminer gibi farklı çalışmalar da yer almaktadır.

"Ders Araçları" dışında yapılan konu analizinde 70 yayın ile öne çıkan başlıklardan biri de **"Tarih Öğretimi ve Disiplinlerarası Konular"** olmuştur.

Tablo 3: Tarih Öğretimi ve Disiplinlerarası Konulara İlişkin Yayınlar

TEMA	KONULAR	f
TARİH ÖĞRETİMİ VE DİSİPLİNLERARASI KONULAR	Tarih Öğretimi	35
	Barış Eğitimi	14
	Sosyal Bilimler Öğretimi	11
	İnsan Hakları	3
	Vatandaşlık Eğitimi	2
	Çok Kültürlü Eğitim	1
	Ders Örneği	1
	İnsan Gelişimi	1
	Kültürel Eğitim	1
	Tarih ve Coğrafya Öğretimi	1

Tablo 3'te de görülebileceği gibi UNESCO'nun tarih eğitimini, "Tarih Öğretimi ve Disiplinlerarası Konular" olarak özellikle tarih öğretimi, barış eğitimi ve sosyal bilimler eğitimi kapsamında ele aldığı görülmektedir.

UNESCO'nun tarih öğretimi konusunda ilk önemli adımı 12-16 Aralık 1949 tarihinde *"Uluslar arası Bir Bakış Açısından Tarih Öğretimi"* (The Teaching of History from an International Point of View) başlığıyla Paris'te düzenlenen Tarih Öğretimi Uzmanlar Toplantısı olmuştur. Aralarında Jean Piaget'nin de bulunduğu 10 uzmanın katıldığı toplantıda; *"Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi Konusunda Öğretmenlere Yönelik Uluslar arası Kaynak Kitap İçin Bir Taslak", "Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi Konusunda Gençlere Yönelik Model Bir Broşür İçin Taslak"* ve *"İnsanlığın Bilimsel ve Kültürel Gelişim Tarihine İlişkin UNESCO'nun Planları"* gibi çalışmalar yapılmakla birlikte *"Dünya Tarihinin Öğretimi Üzerine Önerilerin Yer Aldığı Bir Kaynak Kitap Taslağının Hazırlanması"* (Consideration of Outline for a Handbook of Suggestions on the Teaching of World History) adlı çalışma dikkat çekmektedir. Bu kaynak kitap taslağında üç konu öne çıkmaktadır:

- İlköğretimde Hazırlayıcı Tarih Öğretimi
- Orta Öğretimde Tarih Öğretimi
- Uluslararası Tarih Öğretmenleri Derneği (International Association of History Teachers) Önerisi

Bu çalışmanın devamı niteliğinde 30 Ekim – 2 Kasım 1950 tarihleri arasında bir uzman toplantısı daha yapılmıştır. Bu toplantıların sonucunda az önce sözü edilen kaynak kitap *"Tarih Öğretiminde Bazı Öneriler"* adıyla ortaya çıkarılmıştır.

UNESCO'nun tarih eğitimine bakışını, *"Tarih Öğretiminde Bazı Öneriler"* (Suggestions on the Teaching History) adlı çalışmadaki şu ilkeler ortaya koymaktadır (UNESCO, 1950: 5-7):

- *Gerçeği Aramak:* Çocuklar ve yetişkinlerin tarihin amacının dokümanların eleştirel değerlendirilmesine dayalı olarak gerçeği aramak olduğunu anlamaları sağlanmalıdır.
- *Evrimsel Bir Süreç Olarak Tarih:* Çocuklar ve yetişkinler tarihin evrimsel bir sürecin kaydı olduğunu anlamalıdırlar.
- *Uluslar ve Topluluklar Arasındaki Etkileşim:* Çocuklara ve gençlere, ırkların ve ulusların birini diğerinden tamamen tecrit ederek yaşamalarının gerçekten mümkün olamayacağı gösterilmelidir.

- *Ekonomik Faktörler:* Gençlerin ekonomik faktörlerin muazzam önemini takdir etmeleri sağlanmalıdır.
- *Entelektüel ve Duygusal Güçler:* Çocuklara entelektüel ve duygusal akımların tarihteki büyük güçleri eşit olarak ortaya çıkardığı gösterilmelidir.
- *İlerlemede Eşitsizlik:* Öğretmen maddi ilerlemenin yavaş gittiğini ama bilgi birikimi olarak hızlanma eğiliminde olduğunu; hatta adalet, işbirliği ve hoşgörü alanındaki ilerlemenin daha yavaş olduğunu ve böylece maddi ilerlemenin gerisinde kaldığını göstermelidir.
- *Uluslar ve Topluluklar Arasındaki Engeller:* Öğrencilerin dikkati hem uluslar arasında ve sınıflar arasında var olan kuşku, önyargı ve bilgisizliğe hem de bunların üstesinden gelmek gerektiğine yöneltilmelidir.
- *Çalışmanın Soyluluğu:* Dünyayı yavaşça evcilleştiren ve âdemoğlunun daha iyi hayatlar sürmesine imkân veren insan emeğinin soyluluğunu ve süre giden savaşlarla insanın başarılarını yok etme deliliğini çocukların fark etmelerine yardımcı olunmalıdır.

Bu ilkelerden de anlaşılabileceği gibi UNESCO tarih eğitimini ve tarih ders kitaplarını uluslar arası anlayış ve barış için önemli araçlardan biri olarak görmektedir.

18 Haziran–21 Ağustos 1951 tarihleri arasında Sevr'de 32 farklı ülkeden 66 delegenin katıldığı *"Uluslararası Anlayışı Geliştirmenin Bir Aracı Olarak Tarih Öğretimi"* (The Teaching of History as a Means of Developing International Understanding) adıyla bir seminer düzenlenmiştir. 1949 yılında düzenlenen "Uluslar arası Bir Bakış Açısından Tarih Öğretimi" uzmanlar toplantısının devamı olarak nitelendirilebilecek bu çalışmada "*Farklı yönleriyle tarih öğretimi uluslar arası anlayışın ve ilköğretim/ortaöğretim öğrencileri arasında dünya vatandaşlığının gelişimi için nasıl katkıda bulunabilir?"* sorusuna cevap bulmak için aşağıdaki konularda dört farklı çalışma grubu oluşturulmuştur (UNESCO, 1951):

- 12 yaşın altındaki öğrencilere tarih öğretimi
- 12 – 15 yaş arasındaki öğrencilere tarih öğretimi
- 15 yaşın üzerindeki öğrencilere tarih öğretimi
- İlköğretim ve ortaöğretimdeki tarih öğretmenlerinin eğitimi

Bu seminere ülkemizden de Bursa Balabanbey İlkokulu öğretmeni Canan Falay ve Tekirdağ'dan ilköğretmen okulu tarih öğretmeni Hüsamettin Tunalı katılmıştır. Bu seminerde daha önce gündeme gelen *"Uluslar arası Tarih Öğretmenleri Derneği"* (International Association of History Teachers) konusu yinelenmiştir.

UNESCO bir taraftan ders kitaplarının iyileştirme projesinin arkasında dururken, diğer taraftan da tarih öğretimine bakışını daha yüksek sesle ifade etmeye devam etmekteydi. 5-9 Nisan 1954 tarihlerinde Porto Riko'da (San Juan) düzenlenen *"Tarih Eğitimi Semineri"*nin sonucunda ortaya koyduğu *"San Juan Bildirisi"* (San Juan Declaration) bu amaçla ortaya konulmuştur. 8 maddeden oluşan bildirinin maddeleri şunlardır (UNESCO, 1954: 5):

1. *Tarih öğretimi, tarihsel doğruluğa saygıya dayandığı zaman "uluslar arası anlayışa" katkıda bulunabilir.*
2. *Çeşitli uluslar arasında düşmanlığa neden olan tüm önyargıları tarih öğretiminden ve onun araçlarından kaldırmak çok önemlidir.*
3. *Eğer bu amaçlar başarılacaksa, tarihçiler ve eğitimciler arasındaki işbirliği zaruridir.*
4. *UNESCO, Amerikan Devletleri Örgütünün (OAS/The Organization of American States) ilgili organları ve Pan-Amerikan Tarih ve Coğrafya Enstitüsü (The Pan-American Institute of Geography and History) gibi uluslar arası kültürel kuruluşlar, bu gibi işbirliği çabalarını desteklemeli ve kolaylaştırmalıdır.*
5. *Yukarıda ifade edilen amaçları başarmak için bir bakımdan üniversiteler, tarih akademileri ve tarihçilerin kurmuş olduğu dernekler gibi ulusal kurumların yardımı sağlanmalıdır.*
6. *Pan-Amerikan kültürel işbirliğinin gelişmesine ve benzer dünya dernekleri ile ilişkileri devam ettirmesine yardımcı etmek için uluslar arası gayri resmi organizasyonların kurumlaşmasını tavsiye ediyoruz.*
7. *Tarih alanındaki uluslar arası işbirliği hükümetler arası organizasyonlar tarafından desteklense bile tüm bağnaz ya da politik tesirlerden uzak olmalıdır ve işbirliği yapanların mesleki kararlarına ve akademik özgürlüklerine saygı gösterilmelidir.*
8. *Amerika kıtasındaki ülkelerin kendi eğitim sistemleri konusunda var olan tedbirlerine gereken saygıyı göstererek, önyargılı görüşleri haklı çıkarmak için geçmiş olayları yorumlama amacı olmadan tarihin öğretilebilmesi arzu edilmektedir.*

Bu çalışmalardan da anlaşılabileceği gibi UNESCO'nun "tarih öğretimi" ile ilgili olarak yaptığı çalışmalar, ders kitaplarında olduğu gibi kuruluşunun ilk on yılında yoğunluk göstermektedir. Bu çalışmalarda kurumun tarih öğretimini uluslar arası anlayış, işbirliği ve barış ülküsü çerçevesinde ele aldığı görülmektedir. Bu bağlamda tarih öğretimini evrensel insan hakları ile ilişkilendirmeye, tarihin çocuklara hangi yaş seviyesinde nasıl öğretilmesi gerektiğine, tarih öğretmenleri için uluslar arası bir platform ihtiyacına ve özellikle de çoklu bakış açısını yansıtan ortak bir insanlık tarihi yazmaya çalıştığı ileri sürülebilir.

"Tarih Öğretimi ve Disiplinlerarası Konular" başlığı altında tarih eğitimi ile ilgili konulardan bir diğeri de "Barış Eğitimi" ile ilgili olarak yapılan çalışmalardır. Aslında UNESCO'nun tarih eğitimiyle ilgili olarak yaptığı çalışmaların neredeyse tamamının barış eğitimine yönelik olduğu ileri sürülebilir. Ders kitapları ve öğretim programlarının iyileştirilmesine yönelik çalışmalar bunun en önde gelen örnekleri olabilir. Ancak dolaylı çalışmalar bir yana doğrudan barış eğitimini hedef alan çalışmalar da yapılmıştır. Marie-Therese Maurette tarafından 1948 yılında yapılan *"Barış İçin Eğitimsel Teknikler"* (Educational techniques for peace), 1949 yılında *"Uluslar arası Barış ve Güvenlik için Eğitim***"** (The Drafting of a convention or Recommendation on Education for International Peace and Security) adıyla yapılan uzmanlar toplantısı ya da 1990'lı yıllarda acımasız bir iç savaş yaşayan Ruanda'ya yönelik olarak 2003 yılında yapılan *"Bir Daha Asla: Ruandada Eğitimin Yeniden Yapılandırılması"* (Never again; educational reconstruction in Rwanda) adıyla yapılan çalışma barış eğitimine yönelik dikkat çeken çalışmalardır.

Yine aynı başlık altında tarih eğitimi ile ilgili konulardan biri de "Sosyal Bilimler Öğretimi"dir. 1960 yılından itibaren UNESCO, tarih eğitimini sosyal bilimler öğretimi genel başlığı altında ele almıştır. *"Üniversite Öncesinde Sosyal Bilimler Öğretimi"* (Meeting of Experts on the Teaching of the Social Sciences at Pre-university Level) adı altında uzman toplantıları yapılmıştır. Bu toplantılar uluslar arası olmaktan öte İsrail, Polonya, Sri Lanka, Almanya, Fransa ve Birleşik Devletler ile sınırlı kalmıştır.

Yapılan konu analizinde ortaya çıkan konu başlıklarından biri de *"Tarih Temaları"* olmuştur.

Tablo 4: Tarih Temalarına İlişkin Yayınlar

TEMA	KONULAR	f
TARİH TEMALARI	Kölecilik	12
	Irkçılık	7
	Gelenek ve Görenekler	4
	Komünizm	4
	İdeoloji	3
	Filistin-İsrail çatışması	2
	Kültürel Kimlik	2
	Antisemitizm	2
	Feminizm	1
	Kolonicilik	1
	Milliyetçilik	1
	Sosyalizm	1
	Yahudi Soykırımı	1

Tablo 4'te görüleceği gibi bu başlık altında 12 çalışma ile "Kölecilik" ve 7 çalışma ile de "Irkçılık" konusu dikkat çekmektedir. Kölecilik ve ırkçılığın; UNESCO'nun tarih eğitimi bağlamında önem verdiği konular olduğu görülmektedir. UNESCO'nun tarih eğitimi bağlamında kölecilik konusuna ilgisi 1990'lardan sonra artmıştır. 1994 yılında başlanılan *"Köle Yolu"* projesi (Slave Route) ve ayrıca 2002 yılında Hilary McDonald Beckles konuyu çok kapsamlı olarak ele aldığı *"Köle Yolculukları: Köleleştirilen Afrikalıların Okyanus Ötesi Ticareti"* (Slave Voyages: The Transatlantic Trade in enslaved Africans) adlı doküman dikkat çeken çalışmalar arasındadır.

UNESCO ırkçılık konusuna da önem vermektedir. 1968 yılında Paris'te *"Irksal Önyargılarla Mücadele Etmek İçin Tasarlanan Eğitimsel Metotlar"* (Educational Methods Designed to Combat Racial Prejudice) konusunda bir uzman toplantısı yapılmıştır. Bu çalışmada gençlerin zihinlerine ve kalplerine barışın ruhunu aşılamak için ve onlara önyargıların, özellikle de ırksal önyargının üstesinden gelmek için ihtiyaç duydukları gücü vermek için tasarlanan eğitimin önemini değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Bu bağlamda tarih ve coğrafya öğretmenlerinin ne gibi yardımlarının olabileceği tartışılmıştır.

Yapılan konu analizinde ortaya çıkan başlıklardan sonuncusu da 27 çalışma ile ***"Paydaşlar"*** olmuştur.

Tablo 5: Paydaşlara İlişkin Yayınlar

TEMA	KONULAR	f
PAYDAŞLAR	Tarih Yazımı ve Tarihçiler	15
	Öğretmen Eğitimi	6
	Yüksek Öğretim	6

Tablo 5'te görüldüğü gibi Paydaşlar temasında öne çıkan konu tarih eğitimi ile ilgili 15 çalışma ile "Tarih yazımı ve tarihçiler" olmuştur. Tarih yazımında Afrika tarihine ayrı bir önem verilmiştir. Bu yayınlar iki önemli toplantıya ilişkin ortaya konan çalışmalardır. Bunlardan ilki 1977 yılında yapılan *"Güney Afrika Tarih Yazımı Uzman Toplantısı"* (Expert Meeting on the Historiography of Southern Africa) ve diğeri de 1982 yılında Dakar'da yapılan *"Afrika'da Eğitim Süreci ve Tarih Yazımı"* (The Educational Process and Historiography in Africa) adlı sempozyumdur. Tüm bu çalışmalar UNESCO'nun 70'lerden sonra Afrika'da tarih eğitimine odaklanmasının bir parçası olarak değerlendirilebilir. Tarihçiler konusunda ise 1986 yılında *"Günümüzde Tarihçi Olmak"* (Etre Historien Aujourd'hui) adıyla düzenlenen uluslar arası sempozyum dikkat çekmektedir.

Tarih eğitimi ile ilgili olarak yapılan tüm bu çalışmalara genel olarak bakıldığında UNESCO'nun uluslar arası anlayış, işbirliği ve barışı sağlamak için tarih eğitimini bir lokomotif olarak gördüğünü ileri sürülebilir.

3.3. UNESCO'nun Tarih Eğitimi İle İlgili Çalışmalarının Mekâna Göre Dağılımı

İncelenen bir diğer konu da, tarih eğitimi çalışmalarının mekâna göre dağılımıdır. UNESCO 193 üye ülkeyi ve 7 ortak üyeyi 5 bölgeye ayırmıştır. Bunlar; Afrika, Arap Devletleri, Asya ve Pasifik, Avrupa ve Kuzey Amerika ve son olarak da Latin Amerika ve Karayipler'dir. Ancak bu araştırmada çalışmalar "Amerika, Avrupa, Asya, Avrupa ve bir de Uluslararası" başlıkları altında sınıflandırılmış ve bu sınıflandırmaya göre dünya haritası üzerinde bir mekânsal analiz yapılmıştır. Ulaşılan sonuçlar şekil 2'de gösterilmiştir:

Şekil 2: UNESCO'nun Tarih Eğitimi Yayınlarının Mekâna Göre Dağılımı

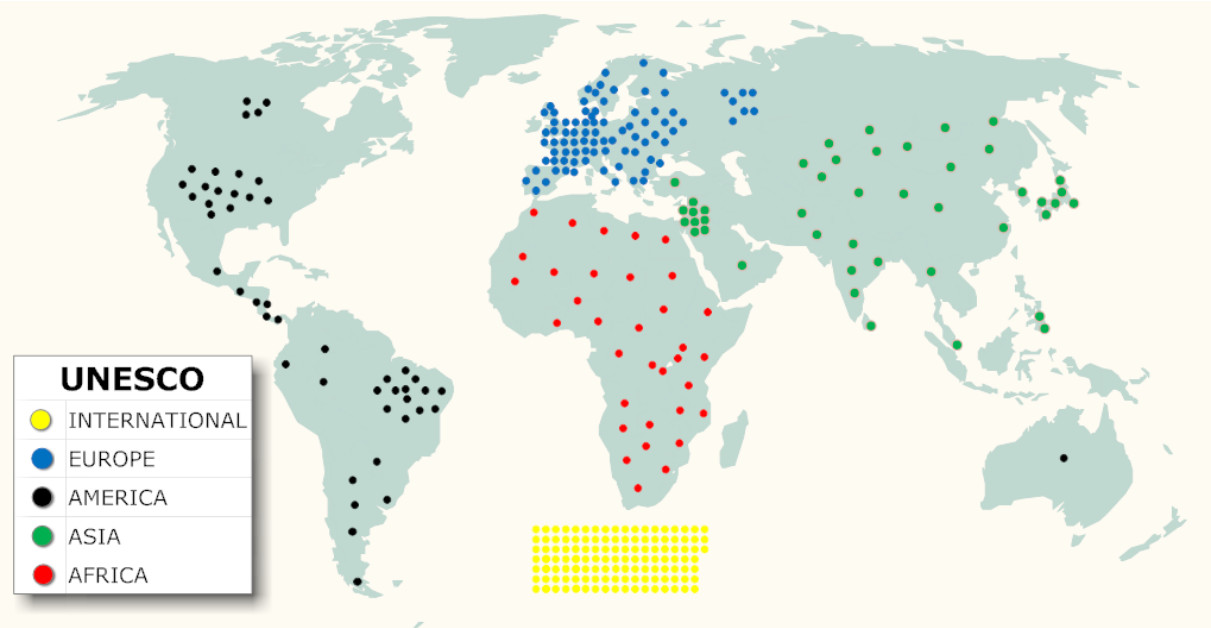

Şekil 2'de görüldüğü gibi tarih eğitimi ile ilgili olarak Amerika, Afrika ve Asya kıtaları ile ilgili çeşitli yayınlar yapıldığı görülmektedir. Ancak tarih eğitimi yayınlarının büyük bir bölümün Avrupa kıtası ile ilgili olduğu görülmektedir. Bu durum UNESCO'nun tarih eğitimi bağlamında da olsa Avrupa merkezli bir kurum olduğunu göstermektedir.

Yukarıda söz edilen her iki sınıflandırmaya göre yayınların mekânsal dağılımı yüzdelik olarak aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 5: UNESCO'nun Tarih Eğitimi Yayınların Mekânsal Analiz Yüzdeleri

UNESCO'nun Sınıflandırması			Araştırmacıların Sınıflandırması		
Mekân	**f**	**%**	**Mekân**	**f**	**%**
Uluslar arası	95	30	Uluslar arası	95	31
Avrupa ve K. Amerika	107	35	Avrupa	89	29
Asya ve Pasifik	35	11	Amerika	48	15
Afrika	34	11	Asya	44	14
L. Amerika ve Karayipler	30	10	Afrika	34	11
Arap Devletleri	9	3			

Öncelikle UNESCO'nun sınıflandırmasına göre yapılan mekânsal incelemede Avrupa ve K. Amerika ile ilgili yapılan tarih eğitimi yayınlarının uluslar arası yayınlardan daha çok olduğu görülmektedir. Araştırmacıların yaptığı sınıflandırmaya göre yapılan incelemede de Avrupa kıtasına yönelik yapılan tarih eğitimi çalışmalarının neredeyse uluslar arası çalışmalarla eşit sayıda olduğu görülmektedir. Her iki mekânsal analizde de UNESCO'nun özellikle Arap Devletleri başta olmak üzere Asya, Afrika ve Latin Amerika'yı ihmal ettiği ama diğer taraftan Avrupa ve Kuzey Amerika kıtasına neredeyse uluslararası çalışmalar kadar önem verdiği görülmektedir. Gerek Amerika gerekse Avrupa Batılı ülkeler olarak tanımlanmaktadır. Buradan hareketle UNESCO'nun tarih eğitimi çalışmalarında Batılı ülkeleri merkeze alan bir tutum içinde olduğu ileri sürülebilir. Bunda her iki dünya savaşının Avrupa'da yaşanan politik, sosyal, bilimsel ve teknolojik gelişmelerden kaynaklandığının farkında olmanın yattığı düşünülebilir.

Tarih eğitimi çalışmaların ülkelere göre incelemesinde de benzer bir durum söz konusudur. İlk sırada 14'er çalışma ile UNESCO'nun merkezi olan Fransa ile ABD yer almak daha sonra sırasıyla; Brezilya (13), Almanya (7), Rusya (7), Birleşik Krallık (6), Japonya (6), Norveç (5), Hindistan (4), Kanada (4). Bu ülkelere dikkatle bakıldığında iki ortak noktanın öne çıktığı görülmektedir: Bu ülkeler çoğunlukla Batılı ülkelerdir ve aynı zamanda bu ülkeler çoğunlukla gelişmiş ülkelerdir. Bu sonuçlar da UNESCO'nun tarih eğitimi çalışmalarına uluslar arası değil, Batılı bir bakış açısıyla yaklaştığını ortaya koymaktadır.

4. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

UNESCO'nun tarih eğitimine yönelik yaptığı çalışmaların genel bir değerlendirmesini yapmayı amaçlayan bu çalışmada UNESDOC veri tabanından yararlanılarak tarih eğitimi ile

ilgili olduğu düşünülen 264 çalışmaya ulaşılmıştır. Bu veri tabanının araştırmacılar için çok önemli bir başvuru merkezi olduğu söylemekle birlikte, söz konusu yayınların elde edilmesinde çeşitli zorluklarla da karşılaşılmıştır. Bunlardan ilki 48 çalışmanın tam metnine ulaşılamamasıdır. UNESDOC veri tabanında bu çalışmalardan bir kısmı hiç yer almazken, bir kısmına ise kullanıcı adı ve şifre istenilerek erişim imkânı sınırlandırılmıştır. Kullanıcı adı ve şifre için çevrimiçi başvuru süreci de çok yavaş işlemektedir. Kâr amacı gütmeyen uluslar arası bir kuruluşun veri tabanında bu türden bir uygulama anlaşılır değildir. Ayrıca e-posta yoluyla bu durumu aktardığımız UNESCO kütüphanesinin yardımcı olmaması da ayrı bir sorun olarak değerlendirilebilir. UNESCO, bu konuda Kongre Kütüphanesi uygulamalarından kendince dersler çıkarabilir. Bir başka sorun ise yayınların neredeyse tamamının İngilizce, Fransızca, İspanyolca ve Arapça dillerinden sadece birinde yazılmış olmasıdır. Araştırmacılardan çok kurumun kendi çalışmalarının etkili olabilmesi için yayınlarının eskiye de dönük olarak kabul ettiği altı resmi dilde hazırlanması daha uygun olabilir. Bu tespitler bir yana, UNESCO çalışmalarının sonuçlarını dünyanın her köşesindeki okuyucuya ulaştırma ve bir tür pazarlama sorunu yaşamaktadır.

Çalışmada ortaya çıkan en önemli sonuçlardan biri yıllara göre yapılan analizdir. Buna göre UNESCO'nun tarih eğitimi konusunda kuruluşunu takip eden ilk on yılda yoğun ve bir o kadar da kapsamlı çalışmalar yaptığı görülmektedir. Ancak sonraki yıllarda kurumun tarih eğitimine ilgisi bu düzeye ulaşamamıştır.

Konuya göre yapılan analizler, UNESCO'nun tarih eğitimini "Uluslar arası Anlayış, İşbirliği ve Barış" ülküsüne ulaşmak için önemli bir uygulama alanı olarak gördüğünü göstermektedir. Gerek ders kitapları ile ilgili yapılan karşılıklı müzakere çalışmaları gerekse tarih öğretimi ile ilgili olarak çoklu bakış açısını yansıtan ortak bir insanlık tarihi oluşturulması düşüncesi esasen bu amaca, yani uluslar arası anlayış, işbirliği ve barışa hizmet etmek için yapılmıştır. Pek çok ülkenin de karşılıklı olarak tarih ders kitaplarını değiştirmeleri ve önyargılı ifadelerin kitaplardan çıkarılması konusunda uluslararası antlaşmalar imzalamalarında öncü rol oynamıştır. Ancak bu çalışmaların büyük bir çoğunluğunun, UNESCO'nun kuruluşundan sonraki ilk on yılda yapılmış olduğu ve daha sonra bu çalışmaların sayısının giderek azaldığı görülmektedir.

Mekânsal analiz sonuçlarına göre ise UNESCO'nun tarih eğitimi ile ilgili olarak yaptığı çalışmaların Batılı ülkeler olarak adlandırılan Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerine yoğunlaştığı, buna karşın Asya, Afrika ve Kuzey Amerika'daki ülkeleri ikinci sıraya aldığı ileri sürülebilir. Çalışmaların yoğun olarak yapıldığı alanlar daha çok Batılı ülkelerdir ve aynı zamanda bu ülkeler çoğunlukla gelişmiş ülkelerdir. Dolayısıyla UNESCO, II. Dünya

Savaşının bitimini takip eden on yıllarda tarih eğitimi bağlamında asıl desteğe ihtiyacı olanların Batılı ya da gelişmiş ülkeler olduğunu kabul etmiş görünmektedir. Bertrand ve Dora Russell'a göre (1979: 195) yirminci yüzyılın başında Avrupa'da gençlere düşmanlığı pekiştirici bir takım gülünç inançlar aşılanıyordu. Üstelik, Avrupa tarih ders kitaplarının çok yanlışlarla dolu olduğunu ve yanlışların savaş olasılığını arttırıcı nitelikte olduğunu vurgulamaktaydılar. İşte bu nedenlerden dolayı UNESCO başlangıçta Avrupa'daki tarih eğitimini merkeze koydu. Bu kıtanın eğitim anlayışı bir kez yeniden düzenlendiğinde, Avrupa'nın politik ve pedagojik etkisindeki dünyanın diğer tarafları da bu yeni modeli zamanla ve kolayca benimseyeceklerdi.

UNESCO kuruluş sözleşmesine uygun olarak, 1947'den günümüze uluslar arası anlayış ve barış düşüncesini geliştirecek şekilde eğitim ve özellikle de tarih eğitimi alanında önemli çalışmalara imza atmıştır ve atmaya devam etmektedir. Örneğin 2008 yılında başlayan ve 2012 yılında tamamlanacak olan bir çalışmada Irak yönetimi UNESCO'nun rehberliğinde öğretim programlarını revize etmektedir. Bu çalışma içerisinde özellikle Irak tarihinin yeniden yazılması ve bunun tarih ders kitaplarına yansıtılması öne çıkmaktadır. Bu tür çalışmaların kütüphanelerin tozlu rafları arasında kalması ile internette bir veri tabanı olarak kalması aynı şeydir. UNESCO yöneticileri, bu çalışmaların sosyal bilgiler ve tarih eğitimcileri ile öğrencilerine daha kolayca nasıl ulaşabileceği üzerinde kafa yormalı ve yeni stratejiler geliştirilmelidir. ABD'de Kongre Kütüphanesi'nin kendi yürüttüğü projelerden geniş eğitimci kitlesinin haberdar olması için yaptığı uygulamalar; sosyal bilgiler, tarih öğretmenleri ve öğrencileriyle kurduğu iletişim ağı UNESCO için iyi bir örnek olabilir.

KAYNAKÇA

ADLER, Chaim (1960). *Report on the State of Social Science Teaching in Israel High Schools.* UNESDOC veri tabanından 12.03.2010 tarihinde elde edilmiştir.

BARBAG, J. and B. Milewicz (1960). *Teaching of Social Disciplines at the Pre-University Level in Poland.* UNESDOC veri tabanından 12.03.2010 tarihinde elde edilmiştir.

BECKLES, H. M. (2002). *Slave Voyages: The Transatlantic Trade in Enslaved Africans.* Educational resource for teachers prepared with the financial assistance of NORAD (Norway), for "Breaking the Silence", the Transatlantic Slave Trade Education Project, Associated Schools Project Network, Division for the Promotion of Quality Education. UNESDOC veri tabanından 12.03.2010 tarihinde elde edilmiştir.

BİLGİN, N. (2000). *İçerik Analizi*, İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

DALE, John (1968). *Museum and the Teaching of History.* Museum, Vol XXI, No 1, s. 67-78.

FRANÇOIS, L. (1968). *Meeting Experts on Educational Methods* Designed to Combat Racial Prejudice: Notes by Participations. UNESDOC veri tabanından 12.03.2010 tarihinde elde edilmiştir.

FRASER, D. M. (1960). *Social Science Teaching at the Pre-University Level in the Schools of the United States of America.* UNESDOC veri tabanından 12.03.2010 tarihinde elde edilmiştir.

HILLMANN, Robert P. (2001). *Reinventing Government: Fast Bullets and Culture Changes*. Published by the Murchison Chair of Free Enterprise University of Texas at Austin. http://sovereignty.net/p/gov/hillmann-book2.html adresinden 23.06.2010 tarihinde elde edilmiştir.

HUXLEY, Julian (1946). *UNESCO: Its Purpose and Its Philosophy*. Preparatory Commission of the UNESCO. UNESDOC veri tabanından 12.03.2010 tarihinde elde edilmiştir.

JAYASURIYA, J.E. (1960). *The Teaching of Social Sciences at the Pre-University Level in Ceylon (Sri Lanka).* UNESDOC veri tabanından 12.03.2010 tarihinde elde edilmiştir.

MESSERSCHMID, F. (1960). *Task and Present Position of Social Science Teaching in the Secondary Schools of the Federal Republic of Germany and of West Berlin.* UNESDOC veri tabanından 12.03.2010 tarihinde elde edilmiştir.

OBURA, Anna (2003). *Never again; educational reconstruction in Rwanda.* Published by IIEP, UNESCO. UNESDOC veri tabanından 12.03.2010 tarihinde elde edilmiştir.

PIOBETTA, J. B. (1960). *The Teaching of the Social Sciences at the Pre-University Level in France.* UNESDOC veri tabanından 12.03.2010 tarihinde elde edilmiştir.

RUSSELL, D. ve RUSSELL, B. (1979). *Endüstri Toplumunun Geleceği.* Çev. Melih Ölçer, İstanbul: Bilgi Yayınevi.

SAFRAN, M. ve B. ATA (1996), "Barışçı Tarih Öğretimi Üzerine Çalışmalar", *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 16, S.1.

UNESCO (1948). *Educational techniques for peace. Do they exist?* by Marie-Therese Maurette. UNESDOC veri tabanından 12.03.2010 tarihinde elde edilmiştir.

_____ (1949a). *Meeting of Experts on the Teaching of History: The Teaching of History from an International Point of View*. A Draft Outline, Prepared by Madame Marie-Therese Maurette. UNESDOC veri tabanından 12.03.2010 tarihinde elde edilmiştir.

_____ (1949b). *Meeting of Experts on the Teaching of History: Summary Record.* UNESDOC veri tabanından 12.03.2010 tarihinde elde edilmiştir.

_____ (1949c). *Meeting of Experts on the Drafting of a convention or Recommendation on Education for International Peace and Security: Working Paper*. UNESDOC veri tabanından 12.03.2010 tarihinde elde edilmiştir.

_____ (1950a). *International Educational Seminar on "The Improvement of Textbooks, particularly History Books*": General Information and Draft Programme. UNESDOC veri tabanından 12.03.2010 tarihinde elde edilmiştir.

_____ (1950b). *Towards world understanding; some suggestions on the teaching of history.* UNESDOC veri tabanından 12.03.2010 tarihinde elde edilmiştir.

_____ (1951a). *Better History Textbooks.* UNESDOC veri tabanından 12.03.2010 tarihinde elde edilmiştir.

_____ (1951b). *The Brussels Seminar: Findings and Studies.* UNESDOC veri tabanından 12.03.2010 tarihinde elde edilmiştir.

_____ (1951c). *International Educational Seminar on the Teaching of History as a Means of Developing International Understanding: General Information and Draft Programme.* UNESDOC veri tabanından 12.03.2010 tarihinde elde edilmiştir.

_____ (1952a). *Newsletter: A Resume of the UNESCO Seminar on the Teaching of History as a Means of Developing International Understanding.* UNESDOC: NS/032.82.

_____ (1952b). *Report on the Present State of Bilateral Consultations for the Improvement of History Textbooks*. UNESDOC veri tabanından 12.03.2010 tarihinde elde edilmiştir.

_____ (1953). *Bilateral Consultations for the Improvement of Textbooks.* UNESCO Education Clearing House. UNESDOC veri tabanından 12.03.2010 tarihinde elde edilmiştir.

_____ (1954a). *Learning About Other Cultures: Suggestions for a Study of Textbooks.* UNESDOC veri tabanından 12.03.2010 tarihinde elde edilmiştir.

_____ (1954b). *Report of Seminar on the Teaching of History,* Puerto Rico. UNESDOC veri tabanından 12.03.2010 tarihinde elde edilmiştir.

_____ (1956). *Committee of Experts on The Treatment of Asian Cultures in Western Textbooks and Teaching Materials: Draft Report of the Committee.* UNESDOC veri tabanından 12.03.2010 tarihinde elde edilmiştir.

_____ (1958a). *The Treatment of the West in Textbooks and Teaching Materials of South and East Asia: Report of a Meeting of Experts.* UNESDOC veri tabanından 12.03.2010 tarihinde elde edilmiştir.

_____ (1958b). *UNESCO's Major Project on Mutual Appreciation of Eastern and Western Cultural Values: Third Session.* UNESDOC veri tabanından 12.03.2010 tarihinde elde edilmiştir.

_____ (1960). *UNESCO Regional Seminar on the Educational Role of Museums.* Report by the Director of the Seminar *Georges* Henri Riviere. UNESDOC veri tabanından 12.03.2010 tarihinde elde edilmiştir.

_____ (1977). *Expert Meeting on the Historiography of Southern Africa: Final Report*. UNESDOC veri tabanından 12.03.2010 tarihinde elde edilmiştir.

_____ (1982). *Symposium on The Educational Process and Historiography in Africa*. UNESDOC veri tabanından 12.03.2010 tarihinde elde edilmiştir.

_____ (1986). *Séance de Clôture du Séminaire International "Etre Historien Aujourd'hui" (Being a Historian Today).*

_____ (1994*). First Session of the International Scientific Committee for the 'Slave Route' Project: Final Report*. UNESDOC veri tabanından 12.03.2010 tarihinde elde edilmiştir.

_____ (1997). *50 Years for Education*. Paris: UNESCO Publication.http://www.unesco.org/education/educprog/50y/brochure/index.htm adresinden 07.06.2010 tarihinde elde edilmiştir.

_____ (1999). *Disarming History: International Conference on Combating Stereotypes and Prejudice in History Textbooks of South-East Europe*. UNESDOC veri tabanından 12.03.2010 tarihinde elde edilmiştir.

_____ (2006). *Fostering Peaceful Co-existence Through Analysis and Revision of History Curricula and Textbooks in Southeast Europe: Preliminary Stocktaking Report.* UNESDOC veri tabanından 12.03.2010 tarihinde elde edilmiştir.

ÜLKEN, Hilmi Ziya (1956). *Asia in Turkish Textbooks. Documents Concerning the Improvement of School Textbooks, International Understanding and Co-operation.* UNESDOC veri tabanından 12.03.2010 tarihinde elde edilmiştir.